

פרק ג / ברוריה בן-דוד (וייס)

עד עתה למדנו על שתי סיבות שבגללן כיבוש הארץ לא הושלם :
(א) בגלל אי ציות למצוות ה', העדפת מנוחה וחיי שלווה מדומים על המשך מלחמת ההתנחלות השבטית.

(ב) כוונת ה' לנסות את ישראל. בפרק זה נלמד על סיבה נוספת: "רק למען דעת דרות בני ישראל ללמד מלחמה רק אשר לפנים לא ידעום", כדי שידעו הדורות הבאים אחרי ימי יהושע מה היא מלחמה ויאלצו ללמוד טכסיסה, אבל התכלית העיקרית שלשמה הניח ה' גויים בארץ ולא נתן כולם ביד יהושע, "לנסות במ את ישראל לדעת הישמעו את מצות ה' אשר צוה את אבותם ביד משה".

אילו עמים ניסו לפלוש לישראל ?

פלשתים שבערי החוף אשר יהודה לא הצליח לכבשן. הכנעני, הצידני והחוי ונוספו עליהם: מואב, עמון ומדין ממזרח, אדום ועמלק מדרום.

סכנה גדולה נשקפה לישראל. מי יושיעם בעת צרה?

"ויקם ה' שפטים ויושיעום מיד שסיהם" (ב , טז).

בפרק ג' נקרא על השופטים הראשונים שהצילו את ישראל מידי שוסים. השופט הראשון עתניאל בן קנז.

"ויקם ה' מושיע לבני ישראל ויושיעם, את עתניאל בן קנז, אחי כלב הקטן ממנו, ותהי עליו רוח ה', וישפט את ישראל ויצא למלחמה, ויתן ה' בידו את כושן רשעתים מלך ארם ותעז ידו על כושן רשעתים" (ט - י).

עתניאל היה אחי כלב הקטן ממנו, "ויאמר אליו כלב בן יפנה הקנזי" (יהו' יד , ו), קנז היה ראש המשפחה, בן קנז הכוונה ממשפחת קנז, לפי מסכת סוטה דף יא אחיו מאמו היה.

מי היה כושן?

מלך ארם נהרים (עירק של ימינו) הוא היה רשע גדול, שעבר מארם נהרים במסע שוד דרך עבר הירדן המזרחי עד הגיעו לנחלת שבט יהודה בדרום. הוא לא נתקל בשום התנגדות עד שקם עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו, שהצליח לשחרר את הארץ מהמלך העריץ הזה.

לאחר ששקטה הארץ ארבעים שנה ועתניאל מת פלש אויב חדש לארץ. מי האויב?

עגלון מלך מואב מעבר הירדן המזרחי.

במה היה כוחו של עגלון?

הוא איחד את בני עמון ועמלק, בעזרת בעלי ברית אלה כבש עגלון חבלי ארץ השייכים לבנימין ובתוכם עיר התמרים (יריחו), כי חומות יריחו עמדו בחורבן מחמת קללת יהושע (יהו' ו כו).

מאין אנו יודעים שעיר התמרים היא יריחו?

כתוב "בקעת ירחו עיר התמרים" (דב' לד , ג).

מדוע מציינים דווקא את עיר התמרים כעיר שנכבשה בידי המואבים?
חז"ל אמרו שיריחו היא מנעולה של ארץ ישראל המערבית, משנפלה בידי המואבים פשוט גדודיהם גם בבנימין ובאפרים ושמום למס.

עגלון מלך מואב התחזק ע"י האיחוד שהקים, ואילו ישראל נחלש ע"י הפירוד ששרר בין השבטים, ובמשך שמונה עשרה שנות שלטונו גבה עגלון מישראל מסים כבדים.

עד שנמצא איש שהעז להתנגד לו מי היה האיש?
"אהוד בן גרא בן הימני איש אטר יד ימינו". לפי דה"א ח, ג היה גרא בן בלע בכור בנימין. כלומר: זו הייתה אחת המשפחות הגדולות והנכבדות בשבט שישבה כנראה בסביבות גבע. ייתכן שאהוד נמנה עם גיבורי בנימין, יד שמאלו הייתה מיומנת וחזקה יותר ככתוב: "מכל העם הזה שבע מאות איש בחור אטר יד ימינו, כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא" (שופ' כ, טז).
"נשקי קשת מימינם ומשמאלים באבנים ובחצים בקשת מאחי שאול מבנימין" (דה"א יב, ב). כלומר: שולטים בשתי ידיהם וזורקים בהן אבנים וחצים בקשת.

מה הייתה תכניתו של אהוד?
זו הייתה תכנית בת שלושה שלבים.
(א) להמית את עגלון מלך מואב.
(ב) לכבוש את מעברות הירדן.
(ג) להשמיד את חיל המצב של האויב ביריחו.

קשה להתנקש בחייו של מלך המוקף בשומרי ראש. כיצד הצליח אהוד לבצע את מזימתו?

הוא קנה את אמונו של המלך.

כיצד?

הוא התייצב לפני המלך בנושא מנחה מבני שבטו המשועבדים. מקום מסירת המנחה היה לא רחוק מן "הפסילים אשר את הגלגל" על יד הגלגל. כלומר: ממזרח ליריחו, בקרבת הירדן. את המנחה שהייתה בוודאי מפוארת הביא בלוויית משלחת, "ויהי כאשר כלה להקריב את המנחה, וישלח את העם נשאי המנחה". הוא שלח אותם לביתם כדי להגן על חייהם, וכדי שיוכל להימלט ביתר קלות אחר ההתנקשות בחיי המלך.

איך הצליח אהוד להישאר עם המלך ביחידות?

עלה בידו להתייחד עם עגלון באמתלה לפיה הוא רוצה לגלות לו סוד כמוס. בשובו מן הפסלים (מקום קדוש למואבים) אמר אהוד למלך: "דבר סתר לי אליך המלך". מיד ציווה המלך "הס!" אל תגלה סודך עד שיצאו כל הנוכחים. אהוד נשאר עם המלך לבדו. כשאמר "דבר אלקים לי אליך" קם המלך לכבוד דבר האלוקים. לפי מסורת חז"ל זכה עגלון שרות המואביה תצא מחלציו מפני שחלק כבוד לאלוקי ישראל.

אהוד תכנן הכול בדייקנות

הוא נשאר עם המלך לבדו.

החרב שהסתיר מתחת לבגדיו הייתה חדה משני צדיה (חרב ולה שני פיות).

עשה אותה קצרה מאוד גומד ארכה (כשלושים עד ארבעים ס"מ).

חגר אותה במקום בלתי רגיל, על ירך ימינו כדרך האיטרים, כדי שתהייה נוחה להישלף ביד שמאל, ולא על ירך שמאל כדרך כל אדם שולף חרב. גם כששלף את החרב הקטנה והסתירה בכפו לא הרגיש בה עגלון עד שנתקעה בבטנו ונשארה שם. "ויצא הפרשדונה" מילה ייחודית במקרא. כנראה מלשון פרש - תוכנו של המעי הגס.

עתה הוא צריך להימלט כיצד יעשה זאת?

הוא נעל מאחוריו את דלתות עליית המקרה (חדר קריר בקומה העליונה של הבניין מוגן מפני החמה המיועד לימי הקיץ). את המפתח לקח עמו והתחמק בחשאי ובזריזות וכשיצא לא ראהו איש.

מדוע נעל את הדלתות?

כדי להרוויח זמן, כששבו שומרי ראש המלך ומצאו את הדלתות נעולות חשבו שהמלך רוחץ את רגליו בשמן ויש לחכות עד שייפתח את הדלת. "ויחילו עד בוש" חיכו זמן רב עד שהתאכזבו והתביישו בפני עצמם על העמידה הבטלה, ואז פתחו את הדלת וראו את אדוניהם נופל ארצה מת.

מה עשה בינתיים אהוד?

הצליח להימלט ולהזעיק את העם למלחמה ע"י תקיעת שופר, אהוד מעורר בלב העם אמונה, "ויאמר אליהם: רדפו אחרי, כי נתן ה' את איביכם את מואב בידכם". לכשייודע למואבים כי מלכם מת הם יהיו נתונים במבוכה ויגלו רפיון רוח, וזוהי שעת כושר לגרשם מישראל.

מה הייתה הפעולה הראשונה?

לכידת מעברות הירדן (לכדו את מקומות המעבר לארץ מואב) ולא נתנו לאיש לעבור.

מדוע?

כדי לבודד את חיל המצב המואבי שבעבר הירדן המערבי ולמנוע הגשת עזרה מן העבר המזרחי.

עתה הגיע השלב השלישי.

"ויכו את מואב בעת ההיא כעשרת אלפים איש כל שמן וכל איש חיל ולא נמלט איש" (כל הבריאים והחזקים ואנשי החיל נהרגו). התקפת אהוד הפתיעה את המואבים והם לא הצליחו להגן על עצמם. המואבים לא העזו להתגרות בישראל. **בזה הושם קץ לשלטון מואב בישראל, ותשקוט הארץ שמונים שנה.**

מי היה השופט השלישי ומה מסופר עליו?

שמגר בן ענת, לא ברור האם ענת הוא שם אביו של שמגר, שם מקום מוצאו המשוער (בית ענת בנחלת נפתלי). שם שבטו ומקומו לא נזכרים. יש לציין שבאותה תקופה היו שמות שנתנו גם לגבר וגם לאישה בדומה לימינו. בבראשית לו, כד כתוב: "ואלה בני צבעון ואיה וענה". בשם"ב ג, ז "ולשאול פלגש ושמה רצפה בת איה".

שמגר הכה שש מאות פלשתים במלמד הבקר.

מדוע צוין כלי הנשק שבו הכה שמגר את הפלשתים?

מפני שלבני ישראל באותה תקופה לא היו כלי נשק, לפלשתים היה נשק. היה להם ניסיון בלחימה, ולמרות זאת שמגר בן ענת הצליח לגבור עליהם במלמד הבקר (במוט שבקצהו חוד של מתכת וממריצים בו את השוורים הרתומים למחרשה).
זו הייתה ההתנגשות הראשונה בין ישראל ובין הפלשתים. ניצחון ישראל על פולשים פלשתים היה בימים ההם בגדר פלא. הכתוב מציין מאורע זה בין סיפורי הישועה של התקופה, כי לא היו עוד מקרים כאלה באותה תקופה שמלמד הבקר גבר על כלי נשק כמו חנית וכידון.

ניב

עד בוש (פס' כה).

הוראתו : מחכה עד שמתאכזב.

עבודה בכתב

- 1) מדוע כיבוש הארץ לא הושלם בימי יהושע? (כתבו שלוש סיבות).
- 2) מי היו העמים שניסו לפלוש לישראל?
- 3) מי היה השופט הראשון? מה מסופר עליו בפרקנו?
- 4) מה גרם לחיזוקו של מלך מואב?
- 5) כיצד הצליח אהוד בן גרא לגבור על המואבים?
- 6) מתי הייתה ההתנגשות הראשונה בין ישראל לבין הפלשתים? מי השופט שהושיע את ישראל וכיצד?

7) מי אמר למי?

- א) דבר סתר לי אליך המלך.
- ב) הס.
- ג) דבר אלקים לי אליך.
- ד) רדפו אחרי כי נתן ה' את איביכם את מואב בידכם.

8) כתבו בלשון הספר :

- א) חזקה ידו.
- ב) שולט ביד שמאל יותר מבימין.
- ג) חרב בעלת שני חודים.
- ד) כאשר גמר.
- ה) חיכו.
- ו) עד שהתאכזבו.
- ז) עד שהתעכבו.
- ח) מוט שממריצים בו את השוורים.